

פרשת שמיני - החודש, כ"ז באדרב' תשפ"ד

שבת מברכים חודש ניסן. המולד: אור ליום ג' שעה 10.57 עם 7 חלקים. ראש חודש ביום שלישי.

גיליון מס' 621

שנה 11

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

קחילך עגל בן־קור לחטאת (ט, ב) - עגל נוסריקון עריות, זול, לשון הרע, שבשולשם נכשלים בני אדם. כפי שאמרו חז"ל: רבן בגזל, מעוטן בעריות, וכלם בלשון הרע. ובא להורות לאדם, שבראשית דרכו בתשובה, צריך לקחת על עצמו שלשה דברים אלו, ולשוב עליהם לכל יחטא עוד. (רב יב"י)

קחו שעיר־עזים לחטאת (ט, ג) - אמרו חז"ל ששעיר העזים בא לכפר על מעשה העזים, שנאמר ביוסף וישחטו שעיר עזים. ורמז לזה, עזים נוסריקון זה עון מכירת יוסף. (איל וצבי)

וישא אהרן את־ידייו (ט, כב) - הכתיב הוא ידו, נוסריקון יברכה ד' וישמרה, לרמז שברכם ברכת כהנים דברי רש"י. ושם המקום נרמז באות ד', לרמז לדברי חז"ל שצריך לברכה בברכת כהנים בשם בן ד' אותיות. (שדה יער)

ויקריבו לפני ה' אש זרה (י, א) - מפרש רש"י שתי סבות למה נענשו, על שהורו הלכה בפני משה ועל שבכנסו למקדש כשהם שתויי יין. ורמז לזה, שמגן התבות אש זרה, קטרת, מחתה - כשהן כפולות נגד שניהם, בגימטריה לא מתו בני אהרן אלא על הוראת הלכה בפני משה, ועל שהיו שתויי יין. (מגנות)

וכל הטעמים למיתת בני אהרן רמוזים בתבות בהקריבם אש־זרה, שהן נוסריקון: הסתכלו בשכינה, קדוש ידים ורגלים, מוסרי בגדים, אש, שתויים, זונגים, רבם הורו. (אמרי קודש)

ותצא אש (י, ב) - בגימטריה בנשמות, שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמותיהם, ולכן נאמר בהם ויקרבו וישאם בכתנתם. (קטרת סמים)

ולהורות את־בני ישראל (י, יא) - בגימטריה שפור אסור להרות הוראה, דברי רש"י. (מגנות)

וישמע משה וייטב בעיניו (י, כ) - הוראה לדורשנים יש כאן, שלעיתים צריכים גם הם לשמע ולקבל מאחרים וייטב בעיניהם, ולא יעמדו על־דעתם ודבריהם הם... (אור שמואל)

שקץ הוא לא יאכל (יא, מא) - אמרו הקדמונים, שמי שזהיר בלי ימיו במאכלים כשרים, אינו נכשל. ורמז לזה בתבות לא יאכל, נוסריקון לא־יאנה לצדיק כל־און. (ארשת שתינו)

ספורים בפרשה

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולקניי ישראל (ט, א) בי"ז באיר תקנ"ג, הסתלק רבי יחזקאל לנדא בעל ה"נודע ביהודה" לבית עולמו, ובנו בכורו רבי יעקב ספר, פי טרם מותו הביע אביו את רצונו שימנו את הבן השני רבי שמואל על מקומו ברבנות העיר פרג. היו כמה מרבני העיר ופרנסיה שהתנגדו לכהן, והטילו ספק באמינות הדברים. השיב להם רבי יעקב: "אמרו במדרש על הפסוק "ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולקניי ישראל", שמושה קרא גם לזקני ישראל, כדי שלא יאמרו שמעצמו נעשה אהרן לכהן גדול. ונשאלת השאלה, אם יש חשד שקרא מנה אהרן את עצמו לכהן גדול, הרי יש להם גם לחשד במושה שקרא שאמר בשם הקב"ה אינם אלא דברים שבדה מלבו? אלא מאן ראייה, שלא חשדו במשה עצמו, שכן אלו רצה לשקר היה ממה את עצמו לכהן גדול ולא את אחיו". סים רבי יעקב ואמר: "הוא הדין בענייננו, אלו לא פך היו הדברים שפך שמעתי מפי אבא, הייתי מספר זאת על עצמי שאמר לי לפני מותו שרצונו היה שאני אקרא את מקומו". סוף דבר היה, שרבי שמואל מלא את מקום אביו פראב"ד, כי גדולי העיר הסכימו ביניהם שלא להכתיר אף אחד בתאר אב"ד פרג.

ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימתו לפני ה' (י, ב)

רבי דוד מזבלוטוב, חתנו של רבי משה ליב מסטוב, נפל פעם למשקב והורפאים אמרו נואש לחייו. אשתו הרבנית פסיה לאה, שהיתה צדקנית ואשת חיל, עמדה בתפלה במשך ימים שלמים וקראה שיערי שמים לרפואת בעלה. תפלוזתיה עשו רשם וברך גם התרפא הרבי וקם מקליו. לאחר שהקריא אמר הרבי: "עכשו התבררו לי דברי המדרש על נדב ואביהוא שאחת הסבות למותם היתה בגלל שלא נשאו נשים. ותמיד היה לי הדבר תמוה, וכי בשביל שלא נשאו נשים היו חזבים מיתה? אלא שאלו זכו לשאת נשים, היו נשותיהם מתפללות בעדם וזכות התפלה היתה מגנה עליהם שלא ימותו, כשם שזונתי הרבנית התפללה בעדי והצילה אותי מרדת שחת, ועכשו שלא נשאו נשים מתו בהעדר תפלתן".

להבדיל... ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל (יא, מז)

בביתו של ה"הדושי הרי"מ" מגור, התעוררה פעם שאלה על אחד העופות. הלכה המשרתת לשאל את פי הדין בשכונה, והוא התיר את העוף לאכילה. הרבנית לא היתה אז בבית, והמשרתת שהחלה זה מקרוב לשרת בקדש, לא ידעה את מנהגו של הרבי שלא לאכל שום דבר שהיתה בו שאלה, הגם שנפסק להתיר. כשהביא המשמש את הקערה, הביט הרבי בבשר ומיד צוה להסיר את הקערה מעל שלחנו ולא רצה לטעם מאומה. התפלא המשמש והלך לברר את הענין, וכשנודע על השאלה שנפלה בעוף התעורר רעש בין החסידים על הרגשתו הנפלאה של הרבי, אך הוא אמר להם: "אין זה ענין ששיך רק לרבי, וכל אחד יכול להגיע לכך שלבו יאמר לו איזה מאכל בשר בדקדוק ואיזה לא. ודבר זה מרמז בפסוק 'בין החיה הנאכלת' - דבר הנתן להאכל והאדם חש בכשרותו, 'בין החיה אשר לא תאכל' - דבר שלא נתן להאכל".

היה היה

ובין החיה הנאכלת

רבות נכתב בספרים הקדמונים על פח הראיה של הצדיקים, שאזכים לראיה זכה ובהירה וצופים בדברים הסמויים מן העין. באשר בית המקדש עמד על תלו, היו הפהנים יכולים להבחין בכל בהמה אם פשרה היא או חלילה טרפה, ורבו בחיי כתב שהיו להם סמנים שונים בדוקין שבעיני הפהמה, לדעת את פשרותה. גם רבנו יהודה הקסיד כתב, שהענה הוא סמן טהרה וקשרוזה האדם לדעת אם הפהמה טהורה, יעביר ידו על גבה ואם מנמיכה את עצמה סמן שטהורה היא, וסמן לךבר "זבחי אלקים רוח נשברה, לבינשבר ונדכה אלקים לא תבזה".

כשהיה רבי מאיר מפרמישולן ילד כבן עשר שנים, למד אצל הקסיד רבי דב בפודהיץ. מדי יום חמישי, בו היה מתקום השוק בעיר, היה הילד מאיר נוהג לקבץ נדבות בין הסוחרים היהודים שבשוק ולחלקן לעניים לצרכי השבת.

יום חמישי אחד, הגיע הילד לקבץ אחד בשם שמעון, ובקש ממנו שיתן לו מטבע לצדקה בדרכו. רוחו של הקצב היתה טובה עליו, וכשראה את הילד הפקח ועדין הנפש, אמר לו: "שמע נא מאירל, מוכן אני להכפיל את תרומתי הקבועה ולתת לך שני מטבעות תחת האחד, בתנאי שתביט בשור הזה אותו אני מבקש לקנות, ותאמר לי אם ימצא פשר בשחיטתו או טרפה והפסד ירד לטמיון". הביט בו הילד ואמר: "מוכן אני לבדק לך את הדבר, בתנאי שתשלם לי פי עשרה מתרומתך הקבועה".

תחלה, נבהל הקצב לשמע הסכום הגבוה, ולבסוף הסכים והעניק לילד את הסכום שדרש. לא אחר מאירל לקים את הבטחתו, הביט עמקות בשור שלפניו ואמר: "אל תרכש שור זה, שכן טרפה הוא ועתיד אתה להפסיד את כל כספך". שמע הקצב לךבריו והצביע על שור אחר: "ומה עם שור זה? אף הילד הממלח לא ותר, אם תשלם לי שוב עשרה מטבעות, אספר לך על טיבו של שור זה". גם הפעם הסכים הקצב, ולאחר שהילד הפלאי הביט בשור הנוסף, חנה את ידעו ואמר בפסקנות: "שור זה פשר בתכלית הכשרות והוא חלק ללא שום סרקה". הקצב לא ידע אם עליו לקבל את דברי הילד שהיה ידוע כקדוש מרחם אמו, או שמא מהתל הוא בו, ולכן החליט לבדק את הדבר. הוא רכש את השור השני ועקב אחרי קצב אחר שרכש את השור הראשון, וכבר הילד פן היה. הראשון נמצא טרפה והשני היה חלק ללא שום פקפוק.

עדין לא היה הדבר ודאי בעיניו של הקצב, ולכן המתין ליום חמישי שלאחריו. רק הופיע הילד מאירל בשוק, ושמעון הקצב אץ לקבל את פניו ואמר: "מאירל, אתן לך פי עשרים מנדבתי הקבועה, בתנאי שתבדק את כל השוורים העומדים כאן בשוק למכירה, ותאמר לי מי מהם פשר ומי מהם טרפה". הביט בו הילד בעיניו הפקחיות ואמר: "אל תנסה להוליכני שולל. עומד אני על דברי שאמרת בשבוע שעבר, ודורש אני עשרה מטבעות על כל שור שתרכש שאבדך". הסכים הקצב לךבריו של הילד, שלם לו במיטב כספו בעד כל השוורים שבשוק, ומאירל התהלך עם הקצב כשהוא מצביע על השוורים ואומר: "זה פשר וזה טרפה", והקצב רכש פמובן רק את השוורים הכשרים ובולם יצאו חלקים ללא סרקה.

היו שני הצדדים שמחים. שמעון הקצב רכש שוורים לרב ובולם יצאו פשרים בתכלית הכשרות, ומאירל שמח פי יש בידו סכום הגון לחלק לעניים ואינו צריך לכתת את רגליו בקבוצ נדבות ולהתבטל על ידי כך מתורתו. הדבר נמשך חודשים מספר, ובתוצאה מכך התעשר שמעון הקצב עשר גדול. לעתה, הלכו הקצבים האחרים שבעיר והתדלדלו, פי בהמותיהם נטרפו בזו אחר זו, בעוד בהמותיו של שמעון בלו נמצאו פשרות לכתחלה ללא פקפוק, באפן בלתי מובן. החליטו הקצבים ביניהם, כי כנראה משחד שמעון את השוחט והוא מכשיר לו את כל בהמותיו, אולם השוחט מזה בתקף וטעון: "הרי נמצאים גם אתם בבית המטבחים ורואים בעיניכם שכל בהמותיו של שמעון פשרות בלי שום ספק, וכנראה שמזלו הטוב מצליח בעדו".

שמעו הקצבים את דברי השוחט ולא היה בפייהם מענה, כי ראו באמת שאין בהמותיו של שמעון שום סרקה, והחלו לעקב אחר צעדיו. עד מהרה גלו, פי מדי יום חמישי מתלזה שמעון אל הילד הפקח מאירל, והלה מצביע לו על שוורים שונים בשוק ואותם רוכש שמעון מיד. ארבו הקצבים לילד, ובאין רואים אמרו לו: "מאירל, התפלל גם אתה עלינו פשם שאתה מתפלל על שמעון הקצב". חנף הילד ואמר: "איני מתפלל על שמעון, אלא מראה אני לו מי הן הבהמות הכשרות ומי הטרפות, והוא משלם לי כסף לצרכי צדקה". שמחו הקצבים שגלו את סוד הצלחתו של שמעון הקצב, ושלמו גם הם למאירל פי שדרש וגם הם החלו לראות הצלחה גדולה בעסקיהם. לא ארבו הימים, והדבר נודע למלמדו של הילד, ר' דב. חנה לו הדבר מאד והוא גער בילד וצוהו במפגיע להפסיק להשתמש בכוח הראיה הרוחני שזכה לו מן השמים, וכשספר זאת המלמד לאביו של הילד, רבי אהרן ליב מפרמישולן, אמר לו הצדיק: "טוב עשית שגערת בכני, שכן אסור לנער לספר סודות מן החדר"...

מאורות

רבי משה נחום ולנשטון ראב"ד ירושלים זצ"ל ליום ההולולא כ"ז באדר תרפ"ב

מגדולי רבני ירושלים, אשר ישב עלימדין עשרות בשנים והורה הוראה ישראל, מצאצאי התוספות יוס"טוב, ונכד אחיו של רבי עמרם קסידא תלמיד-חבר של ה"תת"ס-סופר, ולא היה נכדו פפי שנכתב בטעות. למד בשיבת ה"כתב סופר" בפדשבורג שהסמיכו להוראה, וכן אצל ה"גן דוד". בשנת תרכ"ד עלה לירושלים, ונשא את בת רבי שמעון דיטש, תלמיד ה"תת"ס סופר, ואחי רבו ה"גן דוד". וזכה להעמיד דור ישרים ומשפחה פרוכה וענפה. מהר"ל דיסקין מבריסק מנהו לחבר בית-דינו, ולאחר מכן התמנה בבית-דינו של רבי שמואל סלנט, והחל משנת תרס"ח החל לכהן כראב"ד העיר. נודע בצדיק חסיד וענו, בתורתו ונראותו ובהבונות נפשו העדינה. היה סמל הטהרה ונקיות הדעת, הטוב והצדק, צפירת תפארת ירושלים. התמדתו בתורה כלימיו היתה לסמל ודגמה, ובערב ימיו כאשר עיניו כהו מראות ומחו כבר לא היה צולח כעקב, התבטא פי בלעזי התורה למה לו חיים. עמד בראשות כולל "שמרי התמות" לכני אנגרו, ואף שעברו תחת ידיו סכומים אדירים, חי בעניות ודחק ולא נהנה מעשיתו הצבורית כמלא ניקה. כשיטת ה"תת"ס סופר עמד בעו על משמר התורה והחנך בירושלים, והתבלטו בו העו והענוה יחד. נפטר כבן פ"א, ביום כ"ג באדר תרפ"ב, ואחר פטירתו היה לקוי חמה כמו שאמרו חז"ל שפא על שלא הספידו תלמיד-חכם כראוי. בדורנו נדפסו חדושי בהלכה והשובותיו בשם "בני משה", עם קנטרס על ה"ת המכירה.

יוסיף דעת

מדרש פליאה: "למה נקרא שמו חזיר? מפני שעתי הקב"ה החזירו לישראל" ה"יפה תואר" כותב שמאמר זה לא מצוי לא בש"ס בבלי וירושלמי ולא במדרשים, ואחד האחרונים חיברו על דרך ההלצה והביאו כמדרש, וכן כתב ב"סדר הדורות", וגם מוה"ר"ש יפה כתב שמדרש זה לא היה ולא נברא. ה"פרי מגדים" כתב שמטיב זה החליפו את כינויו לדבר אחר כדי להוציא מלבם של המון כאילו עתיד לחזור לישראל. אולם הדברים מוזכרים אצל רבנו בחיי, ריטב"א, ריקאנטי, הרמ"ע מפאנו, אור קרות, ליקוט ראובני, אור החיים, היעב"ץ ועוד, והוסיפו גם שכל הבהמות הטמאות תותרנה לאכילה, ומקורו הקדום מפורש ב"מדרש הגדול" על ויקרא. על התמיהה הרי זאת התורה לא תהא מוחלפת, תירצו האוה"ח, החת"ס והבן איש חי, שלעתיד לבוא ישתנה טבעו של החזיר ויעלה גרה. הריטב"א ורבנו בחיי ביארו בדרך רמו, שהכוונה למלכות אדום שמשולה במדרש לחזיר ולעתיד לבוא תטיע בבניית בית המקדש השלישי ותיכנע תחת יד ישראל. הרדב"ז מנאר שלעתיד לבוא יאכלו ישראל משמנים כאילו הותר להם חזיר, ועל דרך הסוד שיש בשמים שר ושמו חזירא"ל שמקטרג על ישראל ועתיד הקב"ה להופכו לסנור. בהגדת הגר"א מובא שהכוונה ליצר הער שיתבטל, ויש תירוץ נוספים. אחרים תמחו, שאם עתיד להיות כשר הרי דינו הוא כדבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא טייל. יש שכתבו שמקור המאמר מהמדרש בויקרא רבה: "ולמה נקרא שמו חזיר? שמחורת עטרה לבעליה, דכתיב ועלו מושעים בהר ציון לשופט את רשעו", ואחד המעתיקים החליף את המלה "לעטרה" עם "להתיר", אחרים הביאו ראייה מהגמרא בבכורות "אח חזיר שכרוך אחר רחל פטורה מן הבכורה ואסור באכילה, עד שיבוא ויורה צדק לכם". במדרש מובא למה נקרא חזיר? מפני שכשרוזה להביט לצדידים או מאחוריו אינו יכול להחזיר, אלא רק את צווארו כי הוא קצר, ולכן גריד לחזור אל כל גופו.

ובין החיה אשר לא תאכל

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש

ויקרב אהרן אליהם וז"ל שאמרו שאילו לבנואיה, חוטא מה ענינו? אמרה: הנפש החוטאת היא תמות, ולצד רחמי ה' אמר יביא קרבן, שעקר מעשה הקרבן הוא מהשבת המקריב, כי הוא החיב בכל המעשה אשר יעשה בקרבן שהוא לזבח ולהקריב על האשים, והיתה לו מהשבה זו לכפרה, והוא אומר ויקרב אהרן אליהם וז"ל פרוש הוא עצמו הכין לשום אדם נפשו, וקרב למזבח, פרוש לזביחה לאשים, ועשה השחיטה במקומו לעגל לצד רחמי ה' שנצטרפה להביא חליפתו:

וראייתו לתת לב בענין, לפי מה שקדם לנו כי נשבע ה' להעמיד העולם ובראיו במשפט, וכל האומר הקפ"ה ותרן ויתרו בני מעיו, אם פן אם הנפש החוטאת משפטה היא תמות כמאמר הנביא, אך יביא קרבן ויפטור? ונראה כי טעם נכון יש בקרבן על פי המשפט, כי כשהאדם חוטא אין בחינתו בחינת אדם, על דרך אומנם ז"ל אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות ונעשה בהמה, ובימים שחזר בתשובה רוח היא באגשו ועלה ממדרגת בהמה למדרגת אדם, האם ראוי הוא לקמיט אדם זה תחת בהמה, לזה יביא דגמת החוטא שהוא בהמה וישתתף עמה בצער החושב כי ראוי הוא לעשות בו משפט זה, וכפי זה חלק רוח המקריב הוא מציל את האדם מהערה זו, והוא מה שאמר הכתוב אדם ובהמה תושע ה', כי חלק הבהמה שבאדם בהצטרפותו עם האדם שהיא בחינת ההשפלה נשבע בו, פרוש לצדו כדי שלא יענש והוא אינו ראוי לענש, וזכה אפלו בדיו הקרבת הקרבן בעד החטא הוא על קו המשפט, כאומר משפטך תהום רבה אדם ובהמה תושע ה':

דברי הימים

חודש ניסן הוא החודש הראשון לחודשי השנה וראש לכל החודשים, הרמב"ן מפרש, שטעם הדבר הוא לזכור את נס יציאת מצרים, ולכן אין שמות לחודשים בתורה אלא רק לפי מספרם, כדי לזכור בכל מגיני את החודש הראשון שאז יצאו ממצרים. חודש ניסן מכונה בתורה חודש האביב עלישם התבואה המתבכרת בו, והשם ניסן כמו כל החודשים הם שמות פרסיים-כשדיים שהעלו עולי בבל עמם. פולמוס גדול יש בין הפוסקים, אם מותר להשתמש בתאריך לועזי לפי מגיני הנכריים, שכן נצטוונו בתורה למנות לפי החודש הראשון שהוא חודש ניסן, ולא ינאר שהוא החודש הראשון למנינם, ובפרט שמות החודשים הם שמות פסלים ואילילים, הגם שגם שמות החודשים שהעלו עולי בבל, מקורם משמות של אילילים, כמו תמוז שמוזכר ביחזקאל כשם עבודה זרה בפסוק: "הנהיזים הנשים ישובות מכות את-המזוה", כך גם שמות ימי השבוע באנגלית הם שמות של אילילים וכוכבים ידועים, ובשפות האחרות הם מספרים שמתייחסים לספירת ימי השבוע מיום ראשון ולא משבת, כאמנות הגויים. בעל שו"ת "פה ללב" כותב, שאסור לחתום על מכתב בתאריך של נוכריים ויש בזה איסור של "ובחוקותיהם לא תלכו", כנאמר בפסיקתא על הפסוק "ובגויים לא יתחשב" שאין ישראל מחשבונם של גויים, המהר"ם שיק כתב שהוא איסור דאורייתא שנאמר "וישם אלקים אחרים לא תזכירו", וציווה לשנות תאריך של מצבה שנכתב על-פי המגנין הלוועזי, אולם פוסקים אחרים מתירים את השימוש בתאריך הלוועזי, יש המעדיפים שימוש בשמות החודשים מאשר במספרים הנוגדים את דברי התורה על החודש הראשון, ויש הטוענים להיפך, שכו לחודשים יש כאמור משמעות פסולה.

ראש חדש סיון תקצ"ו היה ליום חג בעיר לומז'ה, שכן זכו בו בני העיר לבקורו של גאון ישראל רבי עקיבא איג'ר. כל בני העיר יצאו לקבל את פניו ולזכות לחזות בהדר גאונו ולהתברך מפיו. דירת האכסניה שלו המתה אדם, בהם תלמידי חכמים שבאו להשתעשע עם האורח הגדול בשעשועי תורה, פרנסים שבאו לקבל עצה ותושיה מפיו ודברו בדבר איש האלקים, ופשטי עם שבאו לחזות בזיו פניו ההדורים ולהתאבק בעפר רגליו. בין הבאים היתה גם עטיל הגבאית, אחת מנשות החיל של העיר, שבקשה להתברך מפי הגאון. תשעה בנים לה לעטיל, בלם ברוכי פשרון שעושים חיל בלמודם, חוץ מן אחד שבקב הגיע לגיל חמש עשרה ועדיו קשה לו הלמוד כבדול. אולם מעשה תענוגים הוא, בעוד שקולט הוא על נקלה את כל החכמות שהם פרקחות וטבחיות לתורה, בגון חשבון, פתיחה וקורות הימים, מתקשה הוא מאד בלמוד התורה, ונכר שמחצה שמימית עומדת לו לנער לרושע.

הקשיב רבי עקיבא לדבריה של עטיל, ולאחר שסימה אמר לה: "בספרי הפוסקים בגון בדברי הש"ך ועוד מובא, שיש לזהר ולהשמר ממאכלות אסורות, ואפלו את התינוקות יש לשמר מאכילה שלא פדת, כי הדבר יגרם לו להוליד בו טבע מגנה והמאכל מטמטם את מוחו מלקלט דברי תורה". פדברים אלו פתב גם ה"אור החיים" הקדוש, ש"לפעמים יתהפך האדם וישתנה מטוב לרע בטבעו ומזון ולא ידע מאיזה סבה, שלפעמים יאכל אדם מאכל שיש בו חלק מהלקי הרע ותשהו מטוב לרע ותגבר בו בחינת הרע. מעתה השומר עצמו ממאכלות הרעות יתגבר החפץ בו פדברים הנוגעים לנפש, והוא אומר לעשות דבונד אלכרי חפצתי, וזה היה לי עלידי ויתורתי בתוך מעי".

התמלאה עטיל פליאה עצומה, כיצד יתכן שבנה נכשל באכילת דבר אסור בילדותו, והרי מקפידים הם בביתם על קלה כבמחורה! אולם רבי עקיבא עמד על דעתו שסבה זו מונעת מהבן להבין את דברי התורה. "ומה יהיה בעתידו של בני?" שאלה עטיל בקול רועד, ורבי עקיבא השיב והתנבא: "הוא ילמד ויעמל בתורה מתוך הדחק". חזרה האם לביתה ויחד עם בעלה ר' הירש ליב שהיה ממורי ההוראה בעיר, החלו להתחקות ולנסות למצא היכן אכל הבן מאכל מפקפק, שבעטיו מתקשה הוא ללמד תורה, אך העלו תרס בידם. בקשו ההורים מהבן לפשפש בעברו ולבסוף נזכר הבן, שלפני שנים מספר עבר יחד עם חברו ליד מלון יהודי בעיר, בו נערכה אז התנה פלשהי, והם הזמנו פנימה להשתתף בשמחה, ולפניהם הגשו קערות מרק עם בשר עוף. "התעלומה מתחילה אפוא להפתר", אמר ר' הירש ליב, אולם יחד עם זאת הביע את תמיהתו: "הרי בעל המלון מר פאיש פשו ויש דרך, וכה גם שוחט העיר שבדואי אצלו נשחטו העופות לחתנה, וכי אפשר שאכלו שם טרפוז?" מהר ר' הירש ליב אל בעל המלון ולאחר חפוש מדקדק התברר, כי באותו יום נערכו אצלו נשואי השניים של אדם בשם יקותיאל אלפרט, יהודי פשוט שעסק בתקון פרסות סוסים, והבשר בפעדה נשחט כרגיל על ידי השוחט הקבוע שבג'ר.

לא עברה שעה ארקה, ור' הירש ליב כבר ישב מול השוחט דמתא ובקש מקונו להזכר פעופות ששחט עשר שנים קדם לכן, לחתנה שנגרקה בבית המלון שבג'ר. בטוח היה ר' הירש ליב שהשוחט לא יזכר מאומה, שכן שוחט ותיק הוא וכמעט אין לה יום שלא מתקיימת בו התנה בעיר גדולה כלומז'ה, אלא שלפליאתו הגדולה רק שמע השוחט את זכר החתנה, ובהלה גדולה אהזה אותו עד שפניו הלבנים והוא חשב להתעלף. הוא החל לנגח ולהתספר ונכר היה על פניו רב צער על השננה שיצאה מתחת ידיו באותו יום. תחלה, סבור היה ר' הירש ליב שהשוחט נכשל אז בשחיתו, אלא שהשוחט מהר להסביר לו שהשחיטה היתה כשרה בתכלית, ונסה להתחמק מלדבר בענין. הסביר לו ר' הירש ליב את פאבו הגדול על בנו שלא מצליח בלמודיו וספר לו על עצמו של רבי עקיבא איג'ר, והשוחט נעתר לספר: "לאחר שיקותיאל אלפרט גרש את אשתו הראשונה, יצא לעז על הגט בו נכתב שם האשה רחל למרות שנקראה בפי כל ראשיא, וגדולי הרבנים פסלוהו. אני לא ידעתי מפה, שכן לא הייתי שוחט לחתנתו השניה כנגוד לדעתם של גדולי הדור, אלא שזמן מה לאחר החתנה פגשתי את אחד מידיי מתלמידי של רבי שניאור זלמן מליאדי בעל התניא, והוא נזף בי על מעשי, שהרי בעל התניא היה מראשי פוסקי הגט. הדבר צער אותי מאד, אך לא היה בידי לעשות מאומה ושני השחרו מעניניות לכפר על עוני דאז". ואמנם, פסקו של בעל התניא נדפס בשו"ת שלו סמן ל"ט, ושם גזר על השוחטים "שלא ישחטו על החתנה חס ושלום שום בהמה ועוף, ואם יעברו תהא שחיתתן נבלה". התרגשו ר' הירש ליב והשוחט לראות כמה גדול כחו של בעל התניא שאסורו גרם לטמטום הלב אצל הנער, ונבואתו של רבי עקיבא איג'ר שראה כל זאת בעיניו הצפיות.

גם חלקה השני של נבואת רבי עקיבא איג'ר התקיים. עם גלוי הסבה למניעת הנער לעסק בתורה, שלחזהו הוריו לירושלים ובה עסק בתורה מתוך הדחק. סופו שנפתח לבו בתורה ונעשה לתלמיד חכם מפלג, וביתו שבירושלים היה בית בניו לתלפיות ברוך ה'.

מטעם

קח־לך עגל בן־בקר לחטאת (כ.ט.)

קח לך בטעם תלישא גדולה, לרמו שנתלש מאהרו עיו העגל, ותבת לחטאת מטעם תביר שנשבר פח הקטרוג על מנשה העגל. (מראה יעקב)

וישא אהרן את־יָדוֹ (כ.י.)

מפרש רש"י שבכנסת ברפת פהנים, ורמו לך שתבת אהרן בדרגא, לרמו שהכהנים עומדים על דרגא היא הדיקו, וכה נהגו גם בבית המקדש.

ויקריבו לפני ה' אש זרה (כ.א.)

ויקריבו באזלא גרש, רמו יש כאן למוכא בספרים הקדושים שבני אהרן רצו לקרב את קוץ הגאולה, ולכן הקטירו קטרת, אולם מפני שדחקו את הקוץ נדחה זמן הגאולה, ולכן מטעם באזלא גרש, שהלך הקוץ והתגרש מאתנו בגלות. (תורת אלה)

הולך עלי־חזון וכל הולך עלי־ארבע (כ.ב.)

מפרש רש"י: זה הקחש. רמו לדבריו בטעמי המקרא שהם קדמא ואזלא מנה רביעי, לרמו על הקחש שבתחלה היה הולך על ארבע רגלים, והיה מקדים והולך לפני כל החיות שהיה ערום מכלם, ולבסוף הניח את רגליו והולך על ארבע. (קריית ארבע)

להבדיל בין הטמא ובין הטהור (כ.ג.)

תבת להבדיל בקוף גדול, כי צריך דעת של גדול בתורה להבדיל בין הטמא לטהור. (ביא ינשא)

מדגש

על הפסוק "כל הולך עלי־חזון" מפרש רש"י: "שהולך שח ונפול על מעיו". מספרים שפעם שאלו את הגר"א מוילנא, מדוע המתין רש"י ולא פרש כה את "גתגר" שבבראשית? ומדוע העדיף לומר מעים בתרגום "על מעוה" ולא השתמש בתבת בטון בלשון הקדש? והשיב, שרש"י התחיל את פרושו באות א' אמר רבי יצחק (אין זה אבי רש"י ומקורו מסומן), ומסיים את פרושו באות ת' וישר בתך ששברת, ומפיון שא"ו דגהון אמצע התורה פרש 'מעיו', כדי שתצאנה האותיות א"מ"ת, כי התורה כלה תורת אמת, וכן נאמר "ראש דברך אמת". ותמוה לי על כה, שהדי אין הוא"ו של חזון אמצע התורה, אלא אמצע האותיות המשונוות שבתורה, ועוד שבכתבי יד ישנים ובדפוסים הראשונים, מסתים בטוב פרוש רש"י בוא"ו, בתבות: "וישר בתך ששברת, אשרי תלמיד שרבו מודח לו".

ממלכה

לא יצלה אהר, שנסה לשלח ידו במסחר ונכשל, החליט להפך למלמד תינוקות. נסע לעיירה אחת שם לא הכירוהו והתמנה ללמד את בני של ראש הקהל. הדבר היה בפרשת שמיני, וכשהגיע המלמד לשמות העיפות הטהורים, שאל הי"ד: "רבי, מהו שלך?" הביט המלמד ב"רש"י שפרש: "זה השולח הי"ם", וקרא ברב ידענות: "זה השולח הי"ם והספיר: "השולח הוא דג שוטה". תמה הי"ד: "פיצד נכנס הדג בין העיפות?" רגז עליו רבו ואמר: "וכי על שוטה אתה מוקשה קיישות?" כשעמד האב על 'הקמות' של המלמד, שלחו ואמר: "וכי שוטה נעשה מלמד?"

בעיירה סמוכה לבריסק, נפלה פעם מחלקת בדרך שוחט הקהלה. אחדים החלו לרנו אחריו שאינו בקי בהלכה בדיני הראה, ובאו לרבי חיים מבריסק בבקשה שיפסל את השוחט מעבודתו. החל רבי חיים לבדוק את הדבר ונקה עדות מאחרים, כי השוחט בקי בעניני שחיטה ובדיקה פדת וכדיו, ואלו שמרנגים אחריו רוצים רק לעורר מדנים ולהצית מחלוקת בקהלה. קבל רבי חיים את דברי האחרונים ולא רצה לאסור את שחיטת השוחט. באו המרנגים וטענו בעלפון: "מדוע קבל הרב רק את דברי הצד השני ולא קבל את עדותנו?" השיב להם רבי חיים: "דעו לכם, כי בדיקת הראה אינה אלא מדברי סופרים, ואלו מחלוקת בלם יודעים ומזדים שאסורה היא מן התורה, והרי הפתוב אומר 'לא תענה על־רוב', ולכן לא הכנסתי את עצמי למחלוקת והותרתי את השוחט על פניו בחזקת כשרות".

גם בעיר ברידיטשוב, פרצה פעם מחלוקת גדולה על עסקי השחיטה. היה שם בעיר שוחט בשם ר' אברהם, שהחזק לשוחט מבהק ובודק מקחה, וידי ודי אמן בגטילת סרכות. החלו האנשים לרנו אחריו שנוהג הוא קלות ראש במלאכתו ומכשיל את הרבים באכילות טרפות. התעוררה מהומה בעיר, הלכו עומדים לימין השוחט ואחרים פגדו, הלכו אסורים והלכו מתירים, והעיר פלה פמקוקחה. החליטו פרנסי העיר לזמן לפניהם את הגאון הנודע רבי שלמה קלוגר, שיבדק את הענין מקרוב ויפסק את דינו. נענה רבי שלמה להזמנה, אך תנאי אחד התנה עמום ולא יעבר, "לא אשיב את תשובתי ואת פסק ההלכה בענין השוחט, עד שאחזר לביתי שבברוד". עקב רבי שלמה אחר שחיטתו של ר' אברהם, עמד על גביו בשעת שחיטה ובדיקה וכבר היה מוכן לחזור לביתו, אלא שעקב ערעור שהתעורר ברשויות על תעודת מסעו, נאלץ רבי שלמה להתעכב בברידיטשוב בשלושה שבועות. בינתיים נסו בני העיר להוציא מפיו של הרב את גמר דינו של השוחט, אולם רבי שלמה עמד על דעתו ופיו היה נעול על מסגרו, עד שלא הצליחו להציל ממנו אפלו מלה אחת בנדון. פעם, הסב עמו ראש הקהל בברידיטשוב, רבי ישראל הלפרין, שהיה נגיד ובעל נכסים רבים, ואגב שיחה אמר: "רבענו, בלם מכירים אותי כאדם שומר סוד, וכל ענין נסתר שמגלים לי שומר אני אותו בשבע חותמות. נלה לי רבנו את גמר דינו של השוחט, ואני אנצור את פי ולא אגלה מאומה". תיך רבי שלמה קלוגר ואמר: "מדה נאה יש לך, שלא לגלות דבר שאין לספרו. אעשה אפוא גם אני כמוך, ולא אגלה סודות כמוסים..."

זמן אחר, הגיע לרבי איזיל חרף ובקש לשאל בעצתו. "שוחט הייתי כל ימי" פתח הזקן ואמר, "אולם עתה הגעתי לגיל הזקנה וידי רועדות. חושש אני שמא פוסל אני את השחיטה ומבקש אני להסתלק ממנה ולעסוק במלאכה אחרת". הסבים עמו רבי איזיל אך שאלו: "באיזו מלאכה ברצונך לעסוק?" השיב הזקן: "מה יכול אדם זקן כמוני לעשות? אפוא למלמד תינוקות". נזף בו הרב: "פיצד מלאך לבד להפך למלמד תינוקות? אם שוחט אתה בהמה ניהא, שהרי שחיטתך ספק בהלכה ספק אינה בהלכה, אולם התלמידים שיהיו מסורים בידך, שחיטתך בהם תהא שחיטה גמורה בהלכתה..."

באו פעם פרנסי קהלה אחת אל רבי ישראל מסלנט, והתלוננו על שוחט הקהלה שאין הוא מקחה במלאכת השחיטה. שאלם רבי ישראל: "מהי הנהגתו של השוחט בעניני שמים?" הודו הפרנסים: "ירא שמים מרבים הוא ותלמיד חכם מכל, אלא שאין הוא מקחה בספין השחיטה". הרגיעם רבי ישראל ואמר: "תנוה דעתכם. שכן נוה לו לשוחט שיהיו בו צ"ט חלקים משל ישראל פשר וחלק אחד משל שוחט, משיהיו בו צ"ט חלקים משל שוחט וחלק אחד משל ישראל פשר..."

נהגו בקהלות ישראל מקדמת דנא, שהשוחט דמתא היה מודקדק ביותר במצות הכנסת אורחים וביתו היה פתוח לרווחה לכל עובר ושב. פעם באו וספרו לרבי ישראל מרוזין, על שוחט אחד מחסידיו שדר בעיירה אחת ועינו צרה באורחים. רבים מתדפקים על דלתו, אולם הלה מונע מהם להכנס לביתו מרב קמצנותו ואוטם את אזניו משמע נאקת נדכאים ודלים. כששמע זאת רבי ישראל, צוה להעביר את השוחט מתפקידו ואסר לאכל את שחיטתו. כשנודעו הדברים לשוחט, מהר להתניב אצל הרבי ושאל בתרעמת: "מדוע צוה הרבי לפטרני מתפקידי? וכי רק אני מצוה על מצות הכנסת אורחים יותר מכל יהודי עירתי?" השיב לו רבי ישראל: "חז"ל אמרו שמי שנולד במזל מאדים, יהיה טבח או מזהל. מפני ששרש טבעו מטבע במדת האכזריות, ועליו להכניע את מדתו לעבודת ה' ומצותיו, ולכן נהגו השוחטים להכניס אורחים לבתיהם. כדי להרגיל את עצמם לרחמנות ולא לשחט באכזריות. אולם שוחט שאינו מכניס אורחים, הריהו בגדר רוצח שלא לשם מצוה ואסור לאכל משחיטתו, וזה מקרמו בפסוק: 'ומאן אדום נתן את־ישראל עבר בגבול', שמי שנולד במזל מאדים ולא נתן לישאל להתארח בגבולו, אזי יניט ישראל מעליו, אזי ישראל (כשמו של הרבי) נוטה ממנו והוא מצוה לסלקו משפתרתו..."

"וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על־הארץ", בני אדם זהירים במאכלם ואינם נזהרים מ'מלאכל' בני אדם ולצערם. וזה שאמר דוד "ואנכי תולעת ולא־איש", דמו בנפשכם שאיני אלא תולעת ולא־איש... (קול אומר קרא)